

ki ahşap işçilikler ele alındığında bezeme özelliği olarak ince bir zevkin örneklerini ortaya koydukları görülür. İç mekân düzenlemeleri de kendine özgü detaylarla İstanbul yalılarından ayrılır. İzmir yalı evleri deniz üzerinde değildir. Önlerinden geçen dar yol sebebiyle yol yalıları sınıflaması içinde yer alır. Denizle yalıların bağlantısı iskelelerle sağlanmaktadır. Her yalının bir iskelesi, deniz kameryesi ve deniz hamamları bulunmaktadır. İzmir bölgesinde denize kıyısı olan mahalleler için de yalı kelimesi konut anlamı dışında tanımlayıcı fonksiyonunda kullanılır; Karşıyaka Yalısı, Alsancağ Yalısı, Göztepe Yalısı gibi. Günümüze İzmir yalılarından örnek olarak pek fazla bir şey kalmamıştır. Özellikle 1922'deki büyük İzmir yangını bu yapıları da yok etmiştir. Bu kâgir yapıların yalıdan ziyade sahil konakları diye adlandırılması daha doğrudur.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Ziya, *İstanbul ve Boğaziçi*, İstanbul 1336, I-II; Sedat Hakkı Eldem, *Boğaziçi Anıları*, İstanbul 1979; Hüsamettin Aksu – Feryal İrez, *Boğaziçi Sefarethaneleri*, İstanbul 1992; Cahit Kayra, *İstanbul Mekânlar ve Zamanlar*, İstanbul 1990, s. 122-181; a.mlf., *Mekânlar ve Zamanlar: Bebek*, İstanbul 1993; a.mlf. – Erol Üyepazarcı, *İkinci Mahmut'un İstanbul'u: Bostancıbaşı Sicilleri*, İstanbul 1992; a.mlf.ler, *Mekânlar ve Zamanlar: Kandilli, Vanıköy, Çengelköy*, İstanbul 1993; Orhan Erdenen, *Boğaziçi Sahilhaneleri*, İstanbul 1993-94, I-IV; Mehmed Rebii Hatemi Baraz, *Beylerbeyi*, İstanbul 1994, I-II; a.mlf. – Zeynep Demircan, *Çengelköy'de Tarih*, İstanbul 2004; G. V. İnciyan, *Boğaziçi Sayfiyeleri* (haz. Orhan Duru), İstanbul 2000; Doğan Kuban, *Ahşap Saraylar: Kaybolan Kent Hayalleri*, İstanbul 2001; a.mlf., “Yalılar”, *DBİst.A*, VII, 417-422; Tuna Köprülü, *İstanbul'daki Yabancı Saraylar: Foreign Palaces in İstanbul* (trc. Betsy Göksel), İstanbul 2005; M. Tayyib Gökbiğlin, “Boğaziçi”, *İA*, II, 671-692; Necla Arslan, “Sahilsaraylar”, *DBİst.A*, VI, 409-410; İstemi Nalbantgil, “Eski İzmir'de Deniz Banyolan”, 2006 (www.celebi.gezini.com).

A. FULYA ERUZ

YALIM, Mehmet Hayrullah Tâcettin (1885-1954)

Rifâî şeyhi,
dinî eserler bestekârı ve şair.

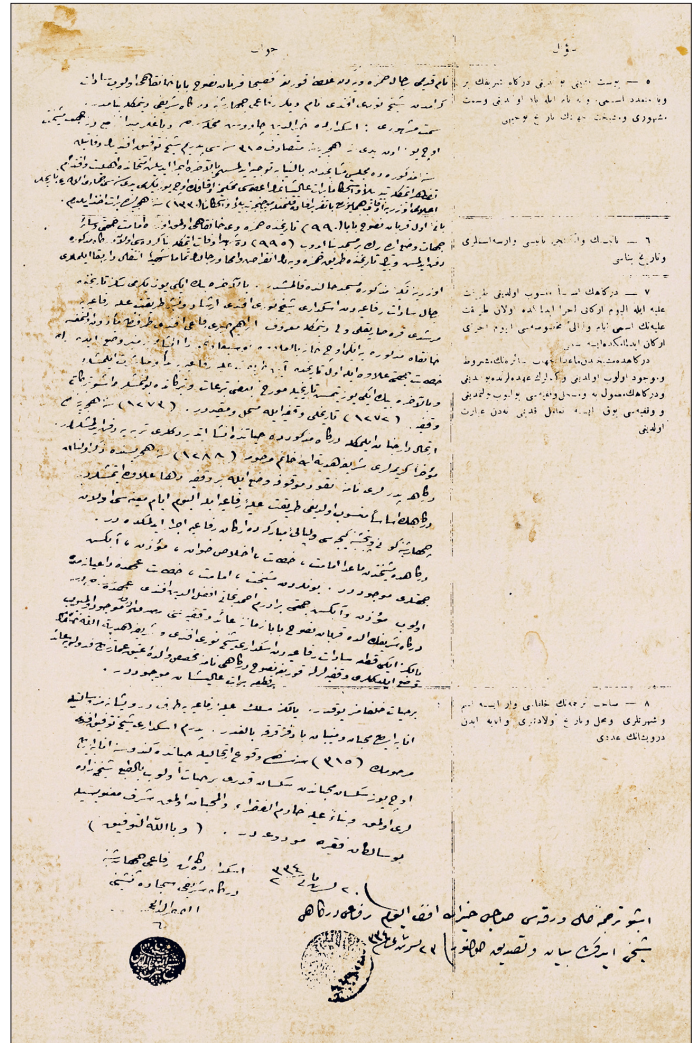
Kendi ifadesine göre 8 Safer 1303 (16 Kasım 1885) tarihinde İstanbul Üsküdar'da doğdu ve orada yaşadı. Üsküdar'da Çarşamba Tekkesi de denilen Kurban Nasuh Rifâî Tekkesi şeyhi Nûriefendizâde Tevfik Efendi'nin oğludur, “Şeyhoğlu” diye tanınır. Üsküdar'da başladığı öğrenimini Ravza-i Terakkî Mektebi, Toptaşı Askerî Rüşdiyesi ve Üsküdar Mülki İdâdisi'nde de-

vam ettirerek idâfiden mezun oldu. 1899'da Rûsûmat Emaneti Muhâsebe-i Tahrirât Kalemî'nde göreve başladı. 1897'de İstanbul'a gelen Medine meşâyihinden Rifâîzâde Seyyid İbrâhim Efendi'ye intisap etti ve 1904'te seyrûsülûkünü tamamlayarak Rifâî hilâfeti aldı; taç ve hırka giydi. 1899'da babasının vefatı üzerine aynı yıl Meclis-i Meşâyih tarafından Kurban Nasuh Rifâî Tekkesi şeyhliğine vekâleten getirilmesinin ardından imtihanla bu tekkeye şeyh tayin edildi (1909); tekkenin imâmet ve hitâbetiyle de görevlendirildi, bu vazifeleri tekkelerin kapatılmasına kadar devam etti (1925).

Dayısı Seyyid Nûrizâde Mehmed Hulûsi Efendi'nin yanı sıra 17 Kasım 1914 tarihinde Ahmedîye ve Süleyman Paşa camilerindeki derslerine devam ettiği Hoca Sâlih Nâzım Efendi'den icâzet alan Mehmet Hayrullah, Hoca Hicrî Efendi'den Farsça, Zarîfî Ahmed ve Üsküdarlı şair Talat beylerden aruz ve edebiyat dersleri aldı. İb-

nülemin Mahmud Kemal ve Cemâleddin Server Revnakoğlu onun Aziz Mahmud Hüdâyî Âsitânesi'nde zâkirbaşılık yaptığını kaydetmişlerse de Sadettin Nûzhet Ergun, bir süre Hüdâyî Âsitânesi'nde zâkirbaşılık yapan Nazıfbeyzâde Hayrullah Ze-kâî Efendi ile Hayrullah Tâcettin Efendi'nin İbnülemin tarafından karıştırıldığını söyler. Hayrullah Efendi sonraları Rûsûmat Dairesi'nden Defter-i Hâkânî'ye geçti ve Defterhâne Kuyûd-ı Kadîme Kalemî'nden emekliye ayrıldı. Kendi mezun olduğu Ravza-i Terakkî Mektebi'nde ve Üsküdar'daki bazı okullarda yıllarca muallimlik yaptı. 7 Ekim 1954 tarihinde Üsküdar'da vefat etti.

Şiirleri, ahlâk ve tasavvufa dair eserleri, dinî besteleriyle de bilinen Mehmet Hayrullah tarih, edebiyat ve musikide geniş bilgi sahibiydi. Şiirlerinde “Tâc” mahlasını kullanmış, bahar aylarında bahâriyyeler ve nevrûziyyeler yazıp dostlarına dağıtmayı âdet haline getirmiştir. Dinî mû-

M. Hayrullah
Tâcettin
Yalim'in
kendi
el yazısı ile
biyografisi
(Sadık Albayrak,
Son Devir
Osmanlı
Ülmesi,
V, 254)

YALIM, Mehmet Hayrullah Tâcettin

sikideki asıl hocası Malak Hâfız lakabıyla tanınan Debbâğlar Mescidi imamı ve zâkir-başı Hüseyin Efendi'dir. Ayrıca Bedevî şeyhi Ali Baba'dan mevlid meşketmiş, bu hususta kendini yetiştirerek tekke mûsiki-sinin önde gelenleri arasında yer almıştır. Kendi güftelerine yaptığı dinî bestelerinin yanı sıra bazı şiirleri ilâhî ve şarkı formlarında bestelenmiştir.

Nezaketi, hoş sohbeti ve nüktedanlığı ile tanınan Hayrullah Tâcettin Efendi eski temaşa sanatıyla da ilgilenmiş, meşhur tulûat sanatçısı İsmâil Dûmbüllü ile karşı karşıya pişekâr oynamıştır. Tulûat tiyatroları için bir piyes yazdığı söylenir. Yayımlanan eserleri *Zübdetü'l-ahlâk* (mensur, İstanbul 1320), *Ramazân-ı Şerîf'e Mahsus Mecmûa-i İlâhiyyât* (manzum, İstanbul 1326), *Güldeste-i Dervîşân* (manzum, İstanbul 1338/1340) ve *Gülgonca-i Âşıkân'dır* (manzum, İstanbul 1339-1341). Ayrıca ünlü mutasavvıf Osman Şems Efendi'nin elli bent ve 250 beyitten oluşan muhammes mersiyesini *Mersiye-i Cenâb-ı Seyyidü's-şühedâ* adıyla neşretmiştir (İstanbul 1327).

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, I, 252-254; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, IV, 1851-1852; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 470, 652-653, 709-710; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ülemâsi*, İstanbul 1996, V, 104-106 (113-114 nolu belgeler); Ahmed Yüksel Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükânı*, İstanbul 1997, s. 23, 51-52; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2004, s. 403; Cemaleddin Server Revnakoğlu, "Tarikat Mensuplarına Ait Zarif Fıkralar ve Enteresan Olaylar", *Tarih Konuşuyor*, sy. 57, İstanbul 1968, s. 3924-3926; Öztuna, *BTMA*, II, 488-489.

NURİ ÖZCAN

YALOVA

Marmara bölgesinde şehir
ve bu şehrin merkez olduğu il.

Marmara denizinin doğusunda kara içine 50 km. kadar sokulan İzmit körfezinin batı ucundaki başlangıç kısmında, adı geçen körfezin güney kıyısında Safran dere-sinin denize ulaştığı kesimde yer alır. Bu yerleşme yerinin ne zaman kurulduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Bununla birlikte Yalova'nın 12 km. kadar yakınında olan ve ismi Yalova ile âdeta özdeşleşmiş bulunan ünlü kaplıcaların tarihinin çok eski dönemlere kadar indiği bilindiğine göre (Mansel, s. 8) kaplıcaların iskelesi gibi kullanılan, küçük bir yerleşmenin mevcut olduğunu dü-

şünmek mümkündür. Zira kaplıca tesislerini (günümüzde Termal ilçesi sınırları içinde) kıyıya bağlayan yol, Samanlı deresinin açtığı doğal koridoru (Samanlı vadisi) en kestirme yol olarak izleyip Yalova'ya iner. Bu sebeple kaplıca yöresinin tarihi şehrin tarihiyle paralel bir seyir takip etmiştir. Yalova şehrinin gelişmesi ve önem kazanmasında kaplıcaların ve bu tesislerdeki imar faaliyetlerinin payı olmalıdır.

Eskiçağ tarihi coğrafyasında Yalova ve Termal yöresi Bitinya bölgesi sınırları içinde yer alıyordu. Bir ara Batı Anadolu'nun büyük kısmına hâkim olan Frigler'in milâttan önce 1200 yıllarından itibaren bu yöreye ulaştıkları (Tunay, IX [1986], s. 507), daha sonra Dor göçleri esnasında Yunan kavimlerinin de bu çevreye geldiği bilinmektedir. Anadolu'daki Pers egemenliği döneminde kuvvetlenen Bitinya asilzadele-ri, milâttan önce III. yüzyılın başlarına doğru Bitinya Krallığı adıyla bağımsız bir krallık kurduğunda Yalova yöresi bu krallığın sınırları içinde kaldı. Milâttan önce 74 yılında Bitinya toprakları Kral IV. Nikomed tarafından Romalılar'a bırakılınca Yalova çevresi de Roma hâkimiyetine geçmiş oldu. Kaplıcaların yöresinde Atatürk'ün emriyle kazılara başlayan Mansel, bu çevrede Roma dönemine tanıklık eden mezar taşlarına rastladığını bildirmektedir (*Yalova ve Civarı*, s. 13, 30). Bununla birlikte Helenistik ve Roma dönemlerinde Yalova kaplıcalarının henüz üne kavuşmadığı, sadece yakın çevre halkı tarafından kullanıldığı sanılmaktadır. Bu dönemi anlatan Strabon'un Bitinya bölgesinden uzun uzun söz ettiği halde Yalova civarındaki kaplıcalardan hiç bahsetmemesi bu durumu kanıtlar. Ayrıca Bursa civarındaki meşhur Çekirge kaplıcalarının Yalova kaplıcalarının

ün kazanmasını engellemesinin de muhtemelen bunda etkisi vardır.

Yalova'nın ve kaplıcalarının meşhur olması Bizans dönemine rastlar. I. Konstantinos (324-337) tarafından İstanbul'un başşehir yapılması bu şehre Bursa'dan daha yakın olan Yalova kaplıcalarını canlandırdı ve İstanbul halkı için önemli bir yer haline getirdi. Bizzat yöneticilerin ve ailelerinin Yalova kaplıcalarına ilgisi de bu dönemde başladı. I. Konstantinos'un annesi Helena tedavi amacıyla Yalova kaplıcalarına gittiğinde kaplıca tesisleri imar edildi. O dönemde İzmit körfezini dolaşmak yerine Diliskelesi'nden (Aigialoi) karşıdaki Dilburnu'na geçmek suretiyle İstanbul-İzmit yolunun kısaltılması Yalova'ya da avantaj sağladı, bu yoldan İzmit körfezini geçiş Yalova'yı İstanbul'a biraz daha yaklaştırdı. Aynı şekilde I. Iustinianos döneminde de (527-565) İmparatoriçe Theodora'nın kalabalık maiyetiyle birlikte (abartılı bir rivayete göre 4000 kişi) kaplıcalara gitmesi ve Iustinianos'un eskiden mevcut bir kilise ile bir hastahaneyi tamir ettirmesi, ayrıca burada yeni bir saray ve sıcak su kaynağının yakınında bir hamam yaptırması Bizans yönetiminin yöreye verdiği önemi gösterir. Aynı dönemde, saray mensuplarından Paulos Silentiarius adlı bir şairin sıcak su kaynaklarının şifalı tesirinden bahseden bir methiye yazması da Bizans hânedanının bu sıcak su kaynaklarına verdiği değere işaret eder.

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in 1302'de bir Bizans birliğini yendiği savaş da (Bafeus) Yalova civarında yapıldı. Yalova ve çevresi tam olarak 726'da (1326) Türkler'in eline geçti. Fakat daha önce de yöre sürekli biçimde Türkler'in baskısı altında bulunduğundan Bizans'ın Yalova kaplıcalarına ilgisi azalmıştı. Türk

Yalova'dan bir görünüş

